

برنامه آموزش توسعه پایدار^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۱/۱

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۷/۱۰/۲۶

دکتر محدثه محب حسینی

تاریخچه

مفهوم توسعه پایدار برای اولین بار توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه، در پی انتشار گزارش براندلند^۲ در سال ۱۹۸۷ مطرح شد. گزارش فوق بر ضرورت ترویج توسعه پایدار به نحوی که "نیازهای نسل امروز را باید به شکلی رفع کرد که توانایی نسل های آینده برای رفع نیازهایشان تخریب نشود"، تاکید کرد (۱۹۸۷). پس از آن در سال ۱۹۹۲، کنفرانس محیط زیست ملل متحد (که با عنوان اجلاس جهانی زمین شناخته شد) در ریودوژانیرو برگزار شد. در این کنفرانس، بیش از ۱۸۷ کشور بیانیه ریو^۳ را پذیرفتند. بیانیه ریو ۲۷ اصل را برای تحقق توسعه پایدار تعیین کرد و دستور کار ۲۱ که یک سند هدایت کننده برای توسعه پایدار بود، نیز در آن اجلاس به طور همزمان پذیرفته شد. (UNESCO Bangkok, ۲۰۰۷, P۵-۶)

متعاقب آن، اجلاس جهانی سران در مورد توسعه اجتماعی در سال ۲۰۰۲ تشکیل شد. رهبران جهان و نهادهای تخصصی ملل متحد در این اجلاس تشخیص دادند که آموزش اولویت فراموش شده در اجلاس ریو است و برای پیشبرد اجرای آموزش توسعه پایدار در سطوح ملی و بین المللی، لازم است که دهه ای تحت عنوان "دهه ملل متحد برای آموزش توسعه پایدار" تعیین شود. براین اساس، قطعنامه ای در مجمع عمومی ملل متحد تصویب می شود که در آن سالهای ۲۰۱۴-۲۰۰۵ را به عنوان دهه آموزش برای توسعه پایدار تعیین می کند. رویکرد اصلی در دهه آموزش توسعه پایدار، استفاده از آموزش رسمی، غیر رسمی و آزاد به عنوان یک عامل موثر برای ایجاد تغییر در ارزش ها، طرز تلقی ها و شیوه های زندگی برای تضمین آینده ای پایدار و تحول به سوی جوامع سالم است. اعلام دهه، فرصت هایی را برای دولت ها، به منظور تفکر مجدد و جهت یابی ابعاد متعدد آموزش و تعلیم مهارت ها، به نحوی که کاربردهای لازم در زندگی واقعی داشته باشد، فراهم می کند.

دهه آموزش توسعه پایدار در نظر دارد از طریق اقدامات زیر، اهداف فوق را تحقق بخشد:

- تسهیل شبکه ها، پیوندها، مبادلات و کنش متقابل میان دولت ها، نهادها و افراد دست اندرکار برنامه،
- سرعت بخشی به افزایش کیفیت آموزش و یادگیری با تاکید بر آموزش توسعه پایدار،

^۱ Education for Sustainable Development.

^۲ Brundtland

^۳ Rio

- کمک به کشورها به منظور پیشرفت و توجه به اهداف توسعه هزاره در چارچوب آموزش برای توسعه پایدار،
- آشنا کردن کشورها با فرصت های جدید برای همکاری در زمینه آموزش توسعه پایدار به منظور اصلاح و بهبود آموزش .

طرح عمل بین المللی دهه

هنگام تصویب قطعنامه مربوط به دهه آموزش توسعه پایدار در مجمع عمومی ملل متحد پیشنهاد شد که یونسکو یک طرح عمل بین المللی درخصوص دهه تعیین کند. در سال ۲۰۰۵، سند راهبردی مربوط به تهیه یک چارچوب عمل برای همه شرکای دهه در صد و هفتاد و دومین نشست شورای اجرایی یونسکو تصویب شد. اجزای این طرح عمل که بر اساس چهار محور آموزش توسعه پایدار: جامعه، اقتصاد، فرهنگ و محیط زیست تدوین شده است و یک فضای مناسب و فرصت های ظرفیت سازی برای همه دول عضو فراهم می کند، بر پایه موضوعات زیر شکل گرفته است:

- "توسعه سیاست ها و طرح ها برای دستیابی به آموزش کیفی و نتایج آن از طریق ادغام اصول و اولویت های مربوط به آموزش توسعه پایدار در همه سطوح و بخش های آموزش،
- ادغام فرآیندهای آموزشی به عنوان ابزارهای کلیدی در همه راهبردها برای توسعه پایدار،
- حمایت از نهادهای آموزشی، رسانه ها، بخش خصوصی و گروه های جامعه مدنی در استفاده از آموزش برای ارتقای آگاهی رایج و درک پایداری،
- ادغام موضوعات و اولویت های برنامه آموزش توسعه پایدار در برنامه ها و سیاست های مربوط به توسعه نیروی کار در مدارس، آموزش فنی و حرفه ای، آموزش عالی و یادگیری مادام العمر.

به این ترتیب، ۹ برنامه موضوعی دراز مدت که در ارتباط با دهه تعیین شده است، عبارتند از:

- ۱- حمایت و هدایت بین المللی دهه آموزش توسعه پایدار،
- ۲- ادغام آموزش توسعه پایدار در کل نظام آموزشی،
- ۳- بازنگری آموزش متوسطه عمومی به سوی آموزش توسعه پایدار، ادغام آموزش توسعه پایدار در آموزش فنی و حرفه ای،
- ۴- ادغام آموزش توسعه پایدار در آموزش عالی،
- ۶- تربیت معلم در جهت آموزش توسعه پایدار،
- ۷- توجه به تنوع فرهنگی و گفتگوی بین فرهنگی در آموزش توسعه پایدار به عنوان یک موضوع اصلی در توسعه پایدار،
- ۸- آموزش مدیریت منابع آب،
- ۹- آموزش توسعه اکوسیستم ها و الگوهای معیشتی. " (UNESCO, ۲۰۰۷, p۱۴-۱۶)

تعریف

"آموزش توسعه پایدار ، به منزله رویکردی از آموزش ، مبتنی بر ایده ها و اصولی است که بر پایداری تاکید می کند . این نوع از آموزش با همه سطوح و انواع آموزش ارتباط دارد. آموزش توسعه پایدار براساس پنج نوع از یادگیری بنیادی که بر آموزش کیفی تاکید و توسعه پایدار انسانی را ترویج می کند، شکل گرفته است" (Wals, ۲۰۰۹, p۶۲).

- "یادگیری برای دانستن (دانش، ارزش ها و مهارت ها برای احترام و تحقیق برای شناخت و تعقل) ؛
- یادگیری برای انجام دادن (دانش، ارزش ها و مهارت ها برای درگیرسازی فعال در اشتغال مولد و بازآفرینی) ؛
- یادگیری برای چگونه بودن (دانش ، ارزش ها و مهارت ها برای رفاه فردی و خانوادگی) ؛
- یادگیری برای همزیستی با یکدیگر (دانش، ارزش ها و مهارت ها برای گفتگوی بین فرهنگی و صلح و همکاری اجتماعی) ؛
- یادگیری برای دگرگون سازی فرد و جامعه (دانش ، ارزش ها و مهارت ها برای یک آینده پایدار) .

این پنج نوع یادگیری که ارکان آموزش را تشکیل می دهند، مبنایی را برای آموزش به افراد در هر دو جنبه : ابزارهای اساسی یادگیری (شامل سوادآموزی ، بیان شفاهی، شمردن و راه حل یابی)، و محتوای پایه یادگیری (شامل دانش ، مهارت ها ، ارزش ها و طرز تلقی ها) که توسط انسانها کسب شده است ، فراهم می سازند. انسانهایی که قادر به بقا، توسعه کامل ظرفیت ها، زندگی و کار در تنوع برای مشارکت کامل در توسعه، بهبود کیفیت زندگی برای اتخاذ تصمیمات آگاهانه، برای نشان دادن همدلی با دیگران و تجربه عدالت اجتماعی و یادگیری مداوم باشند." (UNESCO, ۲۰۱۰, P۴۹)

آموزش توسعه پایدار باید به منزله یک چارچوب جامع برای آموزش کیفی و یادگیری در باره موضوعات کلیدی جامعه بشری از قبیل : کاهش فقر، الگوهای معیشتی پایدار، تغییر اقلیم، برابری جنسیتی، ادغام مسئولیت اجتماعی، و حراست از فرهنگ های بومی در نظر گرفته شود.

برنامه آموزش توسعه پایدار در نظر دارد با توانمندسازی مردم از طریق آموزش، جامعه را وادار به عهده گرفتن مسئولیت برای ایجاد آینده ای پایدار کند. این برنامه در جستجوی جلب مشارکت مردم در تغییر برای جهانی بهتر، در همه ابعاد زندگی است . برنامه آموزش توسعه پایدار فراتر از آموزش درمورد دانش و مهارت های مرتبط، به درک محیط زیست ، جامعه و اقتصاد می پردازد و هدف از آن ترویج احترام و درک ارزش ها و چشم اندازهای لازم برای پرورش الگوهای معیشتی ، همچنین ظرفیت سازی جهت تحقق این مفاهیم است . یونسکو چهار محور را در زمینه آموزش توسعه پایدار تعیین کرده است که، عبارتند از :

- "ترویج و بهبود آموزش کیفی : به اشتراک گذاشتن دانش ، مهارت ها و ارزش های زندگی از طریق تقویت آموزش و فرصت های یادگیری شهروندان به منظور پایداری در الگوهای معیشتی ؛
- بازنگری برنامه های آموزشی : از دوره های پیش دبستانی تا دانشگاهها با تاکید بر بازنگری و توسعه برنامه های درسی به ویژه در زمینه محتوای آموزش مبتنی بر توسعه پایدار؛
- ارتقای درک و آگاهی عمومی در چارچوب آموزش اجتماعی شامل آموزش غیر رسمی از طریق رسانه ها ؛

- تدارک آموزش عملی برای بخش های تجارت ، نهادهای دولتی و غیر دولتی و جامعه مدنی به منظور ظرفیت سازی برای انجام تجارب پایدار در سطوح ملی ، استانی و محلی . " UNESCO Bangkok (۲۰۰۷, P۶)

مطالعات یونسکو نشان می دهد که کشورها و نهادهای مختلف هر یک برداشت های متفاوتی از مفهوم آموزش برای توسعه پایدار دارند. اما زمینه مشترکی که می تواند در کار آنها در مورد آموزش توسعه پایدار تعریف شود ، عبارتند از :

- " فرآیند دگرگون سازی که ادغام ارزش ها و ادراکات پایداری را نه تنها در نظامهای آموزشی ، بلکه در زندگی فردی و حرفه ای افراد ایجاب می کند ؛
- رویکردی برای توانمندسازی مردم با دانش و مهارت های جدید برای کمک به حل موضوعات مشترک که چالش زندگی جمعی جامعه جهانی امروز و آینده است؛
- یک رهیفات کل گرایانه برای دستیابی به عدالت اجتماعی ، اقتصادی و احترام برای زندگی همه ؛
- ابزاری برای بهبود کیفیت آموزش پایه برای جهت یابی دوباره برنامه های آموزشی موجود و ارتقای آگاهی.

به هر ترتیب ، در این برنامه برخی بر روی "توسعه پایدار"- پایداری اکولوژیکی ، اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی در زمان (حال و آینده) و مکان (اینجا و هر جای دیگر) - تاکید می کنند و برخی دیگر بر " آموزش " - تاکید بر اشکال جدید یادگیری ، توسعه ظرفیت و مهارت ها برای ایجاد نوع جدیدی از شهروندی و نوع جدیدی از نظام آموزشی -تاکید دارند.

با توجه به موارد فوق، دو تفسیر تربیتی از آموزش توسعه پایدار می تواند از هم متمایز شود :

- (۱) آموزش توسعه پایدار به عنوان ابزاری برای ارائه دانش، ارزشها ، طرز تلقیها و رفتارهای مناسب و...
- (۲) آموزش توسعه پایدار به عنوان ابزاری برای توسعه ظرفیت ها و فرصت های مردم برای جلب مشارکت آن ها در جریانات پایداری، به نحوی که خود آنها بتوانند روش های متفاوت معیشت را تعیین کنند. " Wal (۲۰۰۹, P۲۶-۲۷)

چند مفهوم کلیدی که در همه تعاریف آموزش توسعه پایدار به کار رفته است ، عبارتند از : خلق آگاهی، رویکرد بومی و جهانی، پاسخگویی، یادگیری برای تغییر، مشارکت، یادگیری مادام العمر، تفکر نقادانه، رویکرد نظام مند و درک پیچیدگی، تصمیم گیری، راه حل‌های بین رشته ای و تامین نیازهای نسل حاضر بدون لطمه زدن به نسل آینده .

ساختارهای آموزش توسعه پایدار در آموزش رسمی و غیر رسمی

فعالیت های مربوط به آموزش توسعه پایدار در جهان نه تنها توسط سازمان های دولتی رسمی انجام شده است، بلکه توسط سازمان های غیر دولتی نیز که برخی از اوقات با نظام های آموزش رسمی کار می کنند و بیشتر در مؤسسات و نهادهای یادگیری غیر رسمی و آزاد قرار دارند، انجام می شود . آموزش آزاد و غیر رسمی ، به یادگیری جمعی اشاره دارد که خارج از نظام های آموزش رسمی در زندگی روزمره رخ می دهد، برای نمونه در چارچوب خانواده، محل های کار، باشگاه ها و مجامع اینترنتی یادگیری آزاد می تواند کم و بیش ساختارمند باشد که در گروه های علمی، سازمان های غیر دولتی، جنبش های اجتماعی، باشگاه های جوانان ، کلیساها و دبیرستان ها صورت می گیرد.

تحقیق و توسعه در برنامه آموزش توسعه پایدار :

- تحقیق و توسعه در برنامه آموزش توسعه پایدار می تواند در یکی از حوزه های زیر انجام شود :
- " توصیف مفاهیم (یعنی تعریف و تفسیر آموزش توسعه پایدار و تحقیقات در باره آموزش توسعه پایدار ، همانگونه که شکل گرفته و تحول یافته اند)؛
 - ارتقای آگاهی (بهترین تجارب موجود)؛
 - تحلیل خط مشی ها (چه سیاست های آموزشی ، برنامه آموزش توسعه پایدار را ترویج می دهند یا چه سیاست هایی موانعی در اجرای این برنامه ایجاد می کنند؟)؛
 - تحلیل برنامه های درسی (تشخیص تهدیدهای رایج پایداری در برنامه های درسی)؛
 - روش هایی برای ظرفیت سازی در تحقیقات مرتبط با آموزش توسعه پایدار (ارزیابی نیازهای عوامل برنامه)؛
 - ارزیابی تجارب (تعیین تجارب مطلوب برای توسعه بعدی برنامه : مطالعات موردی)؛
 - و یادگیری (شهروندان آینده باید روش هایی را برای تحقق آینده ای پایدار بیاموزند . بنا بر این تحقیق در مورد یادگیری برای آموزش توسعه پایدار الزامی است)" . (Ibid, P۶۰)

فرآیند یادگیری در آموزش توسعه پایدار

همانگونه که اشاره شد ، یادگیری در آموزش توسعه پایدار در حوزه وسیعی از چارچوب های اجتماعی قرار دارد که نه تنها مدارس و دانشگاهها را در بر می گیرد ، بلکه موزه ها ، پارکها ، نهادهای تخصصی ، اجتماعی و حرفه ای را نیز شامل می شود . به هر ترتیب ، یادگیری در آموزش توسعه پایدار اغلب به عنوان فرآیند کسب دانش ، ارزش ها و نظریات مرتبط با توسعه پایدار ، همچنین اولویت بخشی به تغییر ساختارهای ذهنی و وارد سازی فعال فراگیران در موضوعات مرتبط با آینده پایدار تعریف شده است. فرآیندها و تجارب رایج یادگیری عموماً با رویکرد دگرگون سازی آموزش همراه نشده اند. بنا براین، آموزش توسعه پایدار از فرآیندهایی حمایت می کند که نوآوری را در چارچوب برنامه درسی، همچنین از طریق تجارب یادگیری و تعلیم تقویت می کند.

تغییرات آموزشی پیشنهادی در برنامه آموزش توسعه پایدار (Tilbury , ۲۰۱۰, P۱۱)

از	به
گذر از دانش	درک و کسب ریشه جریانات
تعلیم ارزش ها و طرز تلقی ها	تشویق توضیح ارزش ها
دیدن مردم به عنوان مسئله	دیدن مردم به عنوان تسهیل گران تغییر
ارسال پیام ها	گفتگو ، مذاکره و عمل
رفتار به عنوان کارشناس - رسمی و مسلط	اقدام به عنوان یک شریک - غیر رسمی و برابر
ارتقای آگاهی و تغییر رفتار	تغییر مدل های ذهنی که بر اقدامات و تصمیم ها تاثیر می گذارند

یادگیری برای آموزش توسعه پایدار توسط فراگیران ، همچنین تسهیل گران ، هماهنگ کنندگان و بانیان برنامه انجام می شود . انواع یادگیری در این برنامه عبارتند از :

- ۱- یادگیری برای سوال در مورد موضوعات انتقادی
- ۲- یادگیری برای توصیف و روشن شدن ارزش های خودی
- ۳- یادگیری برای تجسم آینده ای مثبت تر و پایدارتر
- ۴- یادگیری برای تفکر نظام مند
- ۵- یادگیری برای پاسخگویی از طریق یادگیری کاربردی
- ۶- یادگیری برای کشف مجادله بین سنت و تجدد " (Ibid, ۲۷)

ادغام آموزش توسعه پایدار در برنامه درسی

با وجود رویکرد کل گرایانه این برنامه، به نظر می رسد که مواد آموزشی و برنامه ریزی درسی از محورهای اصلی و بنیادی است که طیف وسیعی از موضوعات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی از جمله دانش زبانی،

ریاضیات، علوم طبیعی، ارزشهای احترام به حقوق بشر، حراست از فرهنگ های بومی و مهارت های اجتماعی را شامل می شود که از طریق روش های نوین تربیتی، مواد آموزشی جدید، یادگیری کاربردی، و... اجرا می شود. " برنامه درسی رسمی چندین عنصر را در بر می گیرد که عبارتند از: اهداف آموزشی، انتخاب و توالی (تسلسل) دانش، انتخاب رویکردهای تعلیم و یادگیری، داده های یادگیری مربوط به معلمان، روش هایی که در آنها یادگیری باید نظارت و ارزیابی شود، همچنین ارزیابی کل فضای نهادی یادگیری. " (UNESCO, ۲۰۱۰, P۶۵)

مخاطبان اصلی این برنامه را معلمان، برنامه ریزان درسی، بازرسان دولتی، نویسندگان کتابهای درسی، مشاوران برنامه ریزان درسی، سیاست گذاران و افراد علاقمند در آموزش توسعه پایدار تشکیل می دهند.

آموزش توسعه پایدار یک مجموعه جدید محتوایی یا موضوع جدیدی نیست که به برنامه های درسی موجود اضافه شود. بدون تردید، موضوعات، جریانات و مشکلات مرتبط با توسعه پایدار - از قبیل مصرف فزاینده، رفع فقر، تغییر اقلیم، حمل و نقل، آب و بهداشت، صلح و حقوق بشر- باید در پژوهشها و مطالعات دانشجویان کشورهای مختلف به عنوان بخشی از آماده سازی آن ها جهت تبدیل به شهروندانی مسئول و آگاه در جامعه ملی، محلی و جهانی تلقی شود.

در این میان، پشتیبانی از ادغام (آموزش های) توسعه پایدار و موارد مرتبط با آن در کلیه سطوح آموزش رسمی و غیر رسمی در سایه رویکردی منسجم و نظام مند، به ویژه از طریق تدوین رویکردهای تربیتی مؤثر، آموزش معلمان، تمرین معلمی، برنامه های درسی، مواد و وسایل یادگیری، و به رسمیت شناختن نقش مؤثر آموزش و یادگیری غیر رسمی و نیز یادگیری در محل کار (ضمن خدمت) و یادگیری فنی و حرفه ای، امری حیاتی است. همچنین جهت دهی مجدد به برنامه های درسی و برنامه های آموزش معلمان در برنامه های آموزشی قبل و ضمن خدمت، حمایت از مؤسسات آموزش معلمان، کمک به اساتید دانشگاه و معلمان در امور شبکه سازی، توسعه و فعالیت های پژوهشی برای دستیابی به روش های صحیح تربیتی، از دیگر اقدامات حائز اهمیت در این برنامه است.

فرآیند ارزیابی و نظارت

از آنجائی که آموزش توسعه پایدار، علاوه بر آموزش، کیفیت زندگی افراد را در سراسر جهان در بر می گیرد، حوزه گسترده ای را شامل می شود. یونسکو در سال ۲۰۰۷، " گروه کارشناسی نظارت و ارزیابی " را به منظور مشاوره و توصیه در مورد ساز و کارهای نظارتی مناسب برای ارزیابی و پیشرفت جهانی در اجرای دهه آموزش توسعه پایدار و نیز نقش و سهم یونسکو در اجرای فعالیت های دهه آموزش توسعه پایدار تشکیل داد. این گروه کاری پس از اولین نشست در سال ۲۰۰۷ توصیه کرد که یونسکو سه گزارش را در طی دهه منتشر کند:

" ۱- در سال ۲۰۰۹ : این گزارش بر چارچوب و ساختارهای کار در مورد آموزش توسعه پایدار در دول عضو متمرکز شود.

۲- در سال ۲۰۱۱ : گزارش این سال بر فرآیندها و ابتکارات یادگیری وابسته به آموزش توسعه پایدار متمرکز شود.

۳- در سال ۲۰۱۵ : این گزارش بر تاثیرات و نتایج دهه آموزش توسعه پایدار متمرکز شود. " (UNESCO,)

۲۰۱۰, P۴

از رویدادهای مهم مربوط به برنامه آموزش توسعه پایدار ، برگزاری کنفرانس جهانی آموزش برای توسعه پایدار بود که در ۳۱ مارچ تا ۲ آوریل ۲۰۰۹ در آلمان با شرکت ۹۰۰ شرکت کننده از ۱۴۷ کشور جهان برگزار شد : این کنفرانس حول چهار هدف محوری شکل گرفته بود : برجسته ساختن سهم آموزش توسعه پایدار در برنامه آموزش برای همه و همچنین دستیابی به کیفیت آموزشی ، صورت برداری از اجرای دهه آموزش توسعه پایدار ، ارتقای مبادله بین المللی در مورد آموزش توسعه پایدار، توسعه راهبردهایی برای آینده (German Commission for UNESCO, ۲۰۰۹, P۸)

مباحث این کنفرانس منجر به انتشار بیانیه ای جهانی شد که بعدا به " بیانیه بن " موسوم گردید . این بیانیه در نوزده بند اصول ، اولویتها و برنامه های مربوط به آموزش برای توسعه پایدار را در چارچوب همکاری دولتها با نهادهای بین المللی به منظور تحقق اهداف دهه در همه ابعاد در سطوح ملی ، منطقه ای و بین المللی ترسیم می کند .

چشم انداز آینده

توسعه و اجرای آموزش توسعه پایدار ، چالشی جهانی است که با موانع بسیاری در سراسر جهان مواجه است که از مفاهیم تا نحوه اجرا و شبکه ذینفعان را در بر می گیرد . به هر ترتیب، ارزیابی میان دهه ای که در مورد آموزش توسعه پایدار انجام شد ، ده حوزه عمل مهم را برای نیمه دوم دهه آموزش توسعه پایدار تعیین کرده است که عبارتند از :

" ۱- آگاهی، مفهوم و حوزه آموزش توسعه پایدار ؛ ۲- بازنگری برنامه درسی ، یادگیری و تعلیم ؛ ۳- ظرفیت سازی ؛ ۴- تحقیق ، نظارت و ارزیابی ؛ ۵- همگرایی آموزش توسعه پایدار با آموزشهای وصفی (صفت گونه) دیگر ؛ ۶- منابع و داده های آموزش توسعه پایدار ؛ ۷- همکاری بین المللی ؛ ۸- ایجاد شبکه در سطح ملی ؛ ۹- هماهنگی ؛ ۱۰- تامین اعتبار . " (Wal , ۲۰۰۹, P۷۳)

References :

- Wals Arjen(۲۰۰۹) , , Learning for a Sustainable World , Review of Contexts and Structures for Education for Sustainable Development(Wageningen University , the Netherlands), UNESCO,Paris.
- UNESCO, (۲۰۱۰), Education for Sustainable Development Lens : a policy and Practice Review Tool , Education for Sustainable Development in Action , Learning & Training Tools , no .۲ , UNESCO,Paris
- UNESCO Bangkok (۲۰۰۷), Guidelines for the Development of National ESD Indicators, Asia and Pacific Regional Bureau for Education,Bangkok.

- UNESCO Bangkok (๒๐๐๘) : Sharing progress towards National DESD Monitoring Systems in the Asia- Pacific : Country updates : Progress report ๑- ๔ , UNESCO, Bangkok.
- Tilbury , D (๒๐๑๐) Assessing ESD Experiences during the DESD : An expert review on processes of Learning for ESD , UNESCO, Paris .
- UNESCO, (๒๐๐๗) The UN Decade of Education for Sustainable Development (DESD ๒๐๐๕-๒๐๑๔) The First Two Years, UNESCO, Paris .
- UNESCO, (๒๐๑๐) ,DESD Global Monitoring and Evaluation Framework (GMEF) , Phase II , UNESCO, Paris
- Germany Commission for UNESCO and Federal Ministry of Education ,(๒๐๐๙), proceeding,World Conference on Education for Sustainable Development,UNESCO, Paris.
- UNESCO, (๒๐๐๕) International Implementation Scheme , UNESCO, Paris
- UNESCO Bangkok (๒๐๐๙), ESD Currents: Changing Perspectives from the Asia- Pacific. Asia and Pacific Regional Bureau for Education, UNESCO,Bangkok .
- ACCU (๒๐๐๖) Tales of Hope : Grassroots Activities of Education for Sustainable Development (ESD) in Asia and the Pacific , Asia / Pacific Cultural Center for UNESCO , Tokyo .